AMMATTIOSAAMISEN KEHITTÄMISYHDISTYS

LAUSUNTO

2.5.2024

Sivistysvaliokunta

Viite: VNS 2/2024 vp

Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry:n lausunto valtioneuvoston selontekoon julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2025–2028

AMKE ry kiittää mahdollisuudesta tulla sivistysvaliokunnan kuulemaksi koskien julkisen talouden suunnitelmaa vuosille 2025–2028.

> Hallitus on nostanut julkisen talouden suunnitelmassa talouspolitiikan painopisteiksi *”taloudellisen vakauden, työllisyyden, talouskasvun sekä hyvinvointipalveluiden turvaamisen”*.

Kaikkien näiden tavoitteiden toteutumisen edellytys on osaaminen. Tavoitetta tukee koulutusjärjestelmä, jonka eri osat täydentävät toisiaan ja joka on toiminnallisesti ja taloudellisesti riittävästi resursoitu.

Suunnitelma ammatillisen koulutuksen rahoitusleikkauksiksi

> *”Ammatillisen koulutuksen rahoitusta vähennetään 100 milj. euroa vuodesta 2025 lähtien. Ammatillisen koulutuksen kasautumista samoille henkilöille vähennetään ja rahoituksen vähennys kohdistetaan aikuisten, jo toisen asteen ammatillisen tutkinnon tai korkea-asteen tutkinnon suorittaneille kohdentuvaan ammatilliseen koulutukseen.”*

Päätös leikata ammatillisen koulutuksen rahoituksesta 100 miljoonaa euroa vuodessa vähentää koulutuksesta noin 8 300 opiskelijavuotta. Ammatillinen koulutus on kyennyt kouluttamaan yhdellä opiskelijavuodella kustannustehokkaasti noin 1,8 opiskelijaa. Näin opiskelijavähennys koulutettavien määrään voi olla lähes 15 000 opiskelijaa vuodessa. Ammatillisessa koulutuksessa on noin 330 000 opiskelijaa vuosittain.

Leikkaus tarkoittaa monissa oppilaitoksissa koulutustarjonnan supistumista, henkilöstön ja toimintojen sopeuttamisia sekä investointien keskeyttämisiä.

Mikäli ilmi tulleet valtionvarainministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön esitykset jopa yli 400 miljoonan euron leikkauksista vuoteen 2027 mennessä toteutuisivat, ne tarkoittaisivat suuren joukon koulutuksen järjestäjien toiminnan lopettamista. Aikuisväestön mahdollisuus ammattiosaamisen ylläpitoon heikkenisi voimakkaasti. Tällä olisi suuri vaikutus työ- ja elinkeinoelämän kykyyn pitää yllä osaamistaan. Suomen taloudelle seuraisi leikkauksia moninkertaisesti suurempi haitta.

Ammatillisen koulutuksen tehtävä ammattitaitoisen työvoiman kouluttamisessa on keskeinen. Se mahdollistaa perustutkintojen kautta työelämävalmiudet lähes puolelle peruskoulun päättävästä ikäluokasta sekä merkittävälle joukolle aikuisia ammatinvaihtajia.

Suomessa on kansainvälisesti poikkeuksellisen kehittynyt jatkuvan oppimisen järjestelmä, joka esimerkiksi ammatillisen koulutuksen avulla tarjoaa aikuisväestölle väylän oman osaamisen ylläpitoon ja uudistamiseen.

Jatkuvan oppimisen tutkintoja ovat erityisesti ammatti- ja erikoisammattitutkinnot. Ne ovat ammatillisia jatkotutkintoja, eivät päällekkäiskoulutusta perutustutkintoihin nähden. Erikoisammattitutkinnot asettuvat eurooppalaisessa tutkintojen viitekehyksessä (EQF) tasolle viisi eli lähelle korkeakoulutasoa.

Suomi tarvitsee omien alojensa mestaritutkintojen eli erikoisammattitutkintoja (54 kpl) suorittaneita (leipurimestari, puuseppämestari jne) huippuosaajia.

Pk-yrittäjille erityisesti johtamisen ja yritysjohtamisen erikoisammattitutkinto on keskeisin tutkinto oman yrittäjyysosaamisen ja yrityksen kehittämiseen. Tutkinto tehdään usein yrittäjän oppisopimuskoulutuksena.

Myös korkeakoulututkinnon suorittaneille suosittuja ammatillisia tutkintoja ovat johtamisen ja yritysjohtamisen erikoisammattitutkinto sekä tuotekehitystyön erikoisammattitutkinto. Ne tarjoavat mahdollisuuden esimerkiksi julkisen sektorin esihenkilöasemassa oleville työntekijöille osaamisensa lisäämiseen. Tutkinnot suoritetaan omaa työtä kehittäen monimuoto-opintoina. Korkeakoulut eivät tarjoa taloudellisesti mahdollisia vaihtoehtoja suurelle osalle edellä mainittuja kohderyhmiä johtamisosaamisen lisäämiseen.

Aikuiskoulutustuen lakatessa on aiempaa tärkeämpää turvata aikuisväestölle opintomaksuiltaan sekä opintososiaalisesti mahdollisia väyliä osaamisen kehittämiseen. Tällaisia ovat ammatilliset jatkotutkinnot. Mahdollisuutta näiden tutkintojen suorittamiseen ei tule kaventaa, vaan edelleen kehittää.

> *”Ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen rahoitusmalleja uudistetaan kannustamaan laadukkaan ja tarkoituksenmukaisen koulutuksen järjestämiseen kustannustehokkaasti ja siten, että koulutuksen saavutettavuus voidaan turvata maan eri osissa.”*

Hallitus uudistaa parhaillaan ammatillisen koulutuksen rahoitusta. Uudistuvan rahoituksen avulla ohjataan koulutuksen järjestäjiä tarjoamaan aiemman toisen asteen tutkinnon suorittaneille tutkinnon osia, jotka voivat tarvittaessa koostua useamman tutkinnon osista. Tämä tehostaa rahoituksen käyttöä sekä lisää koulutuksen osuvuutta yksilöllisiin tarpeisiin.

Ammatillinen koulutus jatko-opintoväylänä

> *”Nuorten koulutusaste on jäänyt alemmalle tasolle kuin muissa kehittyneissä teollisuusmaissa.”*

Ammatillisen koulutuksen tehtävä on ammattitaitoisen työvoiman kouluttamisen lisäksi tarjota jatko-opintoväylä sekä jatko-opintoihin riittävät valmiudet.

Jatko-opintoväylä voi olla oman ammattiosaamisen kehittäminen esimerkiksi ammatti- ja erikoisammattitutkintojen avulla. Tämä ei ole jäämistä ”vain ammatillisen koulutuksen varaan”. Kun

tulkitaan esimerkiksi OECD:n koulutustilastoja, tulee nykyistä paremmin huomioida Suomen vahva jatkuvan oppimisen malli.

Toinen jatko-opintoväylä on hakeutuminen korkeakouluopintoihin. Tällä hetkellä ammattikorkeakouluihin valituista jo noin 45 prosenttia on ammatillista väylää tulleita. Monilla opiskelijoilla on ennen korkeakouluun hakeutumista muutaman vuoden työkokemus.

Kansallinen koulutuksen arviointineuvosto julkisti 22.1.2024 arviointiraportin ”Amiksesta ammattikorkeakouluun – Arviointi ammatillisen koulutuksen tuottamista valmiuksista suhteessa ammattikorkekouluopintojen vaatimuksiin”. Tämän raportin tulokset ovat rohkaisevia ammatillisen väylän edelleen kehittämiselle.

Väylä ammatillisesta koulutuksesta yliopisto-opintoihin ei toimi. Yliopistojen uusista opiskelijoista alle viisi prosenttia tulee pelkästään ammatillinen tutkinto taustallaan. Osaamispotentiaali olisi selvästi suurempi.

Tällä hetkellä on valmisteilla yliopistojen valintakoeuudistus. Uudistus ei huomioi riittävästi ammatillisen koulutuksen suorittaneita. AMKEa ei myöskään ole otettu mukaan asian valmisteluun.

Yliopistovalinnoissa tulee nykyistä selkeästi paremmin huomioida ammatillista väylää opiskelleet hakijat. Lisäksi mahdollisuutta kaksoistutkinnon (ammatillinen-ylioppilas) suorittamiseen pitää edelleen kehittää. Ylioppilastutkinto ja ammatillinen perustutkinto eivät ole päällekkäiskoulutusta.

Osaaminen ja oppimisen tuki

> *”Hallitus vahvistaa oppimisen tukea ja opinto-ohjausta ammatillisessa koulutuksessa ja lukiokoulutuksessa (ml. TUVA-koulutus). Tarkoitukseen osoitetaan pysyvää lisärahoitusta 20 milj. euroa vuodesta 2025 lukien.”*

Ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden yleinen osaamistaso on laskussa. Keskeisesti tähän vaikuttavat perusopetuksen oppimistulosten heikkeneminen sekä kasvava opiskelijoiden oppimistuen tarve. Tilannetta vaikeuttaa se, että työelämän osaamistarpeet kasvavat monilla aloilla nopeasti.

Tärkeää on varmistaa perusopetuksesta tulevien osaamis- ja opiskeluvalmiudet. Lisäksi ammatillinen koulutus tarvitsee merkittävää lisäresurssia oppimisen tukeen. Lisärahoitus TUVA-koulutukseen on tärkeää, mutta määrältään riittämätöntä. Rahoituksen tulisi kohdistua laaja-alaisemmin.

Ammatillisen ja lukiokoulutuksen oppimisen tukea uudistetaan käynnissä olevassa lainsäädäntöhankkeessa. Tärkeää on mahdollistaa oppimisen tukea kaikille sitä tarvitseville, myös aikuisopiskelijoille. Tämä edellyttää oppilaitosten henkilöstön laaja-alaista sitouttamista tuen toteuttamiseen erityisopettajista ohjaushenkilöstöön.

Oppivelvollisuuden maksuttomuus

> *”Oppivelvollisuuslaissa tarkoitettu maksuton oppimateriaali rajataan sen kalenterivuoden loppuun, jonka kuluessa opiskelija täyttää 18 vuotta.”*

Oppivelvollisuuden maksuttomuuden rajaaminen ei ole järkevää. Sen haitalliset seuraukset ovat todennäköisesti säästöjä merkittävästi suuremmat.

Maksuttomuuden rajaaminen kohdistuu usein sellaisiin opiskelijoihin, joilla on monenlaisia vaikeuksia opintojensa suorittamisessa. Tutkinnon suorittaminen voi viivästyä esimerkiksi oppimisvaikeuksien vuoksi. Näiden opiskelijoiden riski opintojen keskeyttämiseen maksuttomuuden loppuessa on suuri.

Maksuttomuuden rajaaminen aiheuttaa koulutuksen järjestäjille merkittävää hallinnollista taakkaa. Lisäksi opiskelijat voivat joutua keskenään epätasa-arvoiseen asemaan oppilaitosten erilaisista käytännöistä johtuen. Ammattialat ovat myös kustannuksiltaan hyvin vaihtelevia. Lisäksi käytännöt ammatillisten oppilaitosten ja lukioiden välillä voivat vaihdella.

AMKE tekee parhaillaan jäsenkyselyä, jossa kysytään myös oppivelvollisuuden maksuttomuuden rajauksen vaikutuksista.

Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry

Veli-Matti Lamppu
toimitusjohtaja

Lisätiedot:
Veli-Matti Lamppu, veli-matti.lamppu@amke.fi, 050-344 2554